

Марија Митић

докторанд

Филолошки факултет

Универзитет у Београду

УДК 930.85(497.584 Дубровник

070.48(497.11)

ДУБРОВЧАНИ У ЛЕСКОВАЧКОМ ЗБОРНИКУ – РЕЦЕПЦИЈА

Апстракт: Још од средњег века Дубровчани су остваривали трговинске везе са земљама Балкана. Поменуте везе биле су предмет интересовања многих истраживача чији су радови нашли место у *Лесковачком зборнику*. Иако је пре свега било радова у којима је било речи о трговинско-историјским везама, свакако у зборнику су објављени и радови који говоре о дубровачким изворима и о њиховом културно-историјском значају. **Кључне речи:** Дубровчани, *Лесковачки зборник*, дубровачки извори, трговинске везе, културно-историјске везе, периодика, рецепција.

Познато је да су Дубровчани још од средњег века почели успостављати трговинске везе и стварати своје колоније у замљама Балкана, понајвише у Босни, Србији и Бугарској. Такође, имали су и своје представнике, конзуле (lat. Consul Mercatorum Raguseorum), који су били задужени за регулисање трговинско-административних питања, о чему сведочи Статут дубровачке царинице (lat. *Liber Statutorum Doane Ragusii*) из 1277. године.¹

Трговинске везе између Дубровника и поменутих земаља Балкана настављене су и након турских освајања. У том периоду постојале су пре свега јаке везе између Дубровника и Босне, али је било дубровачких трговаца и у Србији, посебно на југу Србије, где су били сви важни путеви преко којих су Дубровчани допремали робу до Цариграда.² Такође, истим друмовима је роба из Цариграда допремана до Дубровника, а одатле до Анконе и других италијанских и европских градова.³

¹ J. Lučić, *Liber Statutorum Doane Ragusii 1277.- Knjiga odredaba Dubrovačke carinice*, Historijski Arhiv Dubrovnik, Dubrovnik, 1989, 1-155; G. Vanier, Konzuli i konzularna služba Dubrovnika (Komune) i Dubrovačke republike u balkanskom zaleđu (XII.- XV. St.), *Zagrebačka pravna revija*, Vol. 4, no.3, 2015, 276-279.

² P. E. Fermendžin (ed.), *Acta Bosnae, Potissimum Ecclesiastica Cum Insertis Editorum Documentorum Regestis Ab Anno 925 Usque Ad Annum 1752*, Taberna Libreria Eiusdem Societatis Typographicae, Zagrabiae, 1892, 191-205.

³ E. Turri, *Adriatico mare d'Europa; la cultura e la storia*, Rolo Banca, Bologna, 2000, 22.

О значају и развоју дубровачке трговинске мреже на југу Србије писали су многи истраживачи, а радови појединих од њих нашли су место и у *Лесковачком зборнику*, најстаријем часопису у оквиру периодике Лесковца и околине. Иако не можемо рећи да је објављен велики број радова у којима је експлицитно заступљена тематика економско-историјских и културно-историјских дубровачко-лесковачких веза, ипак се од самог почетка оснивања часописа (1961) па надаље јављају аутори који су, говорећи о историји, географским карактеристикама и културној баштини лесковачког краја, дали знатан допринос.

У једном од првих издања часописа, из 1962. године, ауторка Олга Савић у раду *Географски положај Лесковца*, говори о важним средњовековним саобраћајницама преко којих се одвијао трговински промет између ветерничке долине и Дубровника.⁴ Ова тврдња ауторке сасвим је оправдана будући да се у 15. веку, а и раније, појављују дубровачки трговци у Дубочици и Топлици. Интензитет трговинских веза са Дубровником је нарочито повећан након успостављања стабилних односа између деспота Стефана Лазаревића и дубровачких и млетачких представника. Иако је стабилност односа са Дубровником била нарушена у периоду између 1417. и 1425. године, због чега је постојала претња да трговинске везе између Дубровника и Србије буду прекинуте, залагањем Стефановог сестрића Ђурђа Бранковића, обновљен је мир, а трговински односи су учвршћени.⁵

Када је реч о дубровачким трговинским везама на југу Србије, нешто опширнија запажања можемо приметити у раду историчарке Олге Зиројевић објављеном у *Лесковачком зборнику* 1969. године под називом *Лесковац у XV и XVI веку*. Ауторка је анализом дефтера из 1516. године дошла до закључка да је повољан привредни, али и природни положај Дубочице утицао на развој лесковачке трговине, а самим тим дошло је до стварања интензивних веза са страним трговцима, међу којима су били и Дубровчани. Такође, Зиројевић помиње и присуство дубровачког каравана током друге половине 16. века када су се у лесковачком крају одржавали трговински сајмови, познатији као панађури.⁶

Значајан помак у изучавању дубровачко-лесковачких веза направио је Драгољуб Трајковић који је у раду *Два латинска текста о Дубочици и Лесковцу у XVI и XVII веку* из 1971. године указао на важност извора написаних из пера дубровачких изасланика и путописаца у којима се

⁴ О. Савић, *Географски положај Лесковца, Лесковачки зборник*, II, Лесковац, 1962, 6.

⁵ S. Ljubić (ed.), *Monumenta, Spectantia Historiam Slavorum Meridionalim*, vol. 17, Ex Ufficina Soc. Typographicae, Zagrabiae, 1886, 115-166.

⁶ О. Зиројевић, „Лесковац у XV и XVI веку“, *Лесковачки зборник*, IX, Лесковац, 1969, 168-169.

помиње област Дубочице.⁷ Трајковићева запажања су од значајна како у филолошко-историјском, тако и у културно-историјском контексту. Први текст који овај аутор помиње је спис Феликса Петанчића, дубровачког хуманисте и дипломате, који је боравио на двору угарског краља Матије Корвина, а потом био изабран за дубровачког изасланика у Цариграду. Путујући замљама Балкана према Цариграду, Петанчић је у делу на латинском језику *De Itineribus in Turciam Lubellus* (Књига о путовањима у Турској) детаљно описао стратешки важне друмове у Османском царству.⁸

Трајковић је у своме раду истакао важност Петанчићевих белешки у којима се помиње Дубочица. Међутим, недостатак Трајковићевог рада огледа се у томе што није дао ближу одредницу о самом аутору текста, као ни сопствену интерпретацију извора, већ се ослањао на запажања историчара Драгутина Книвалда, који је пак цитирао тумачења академика Петра Матковића. Оригинални текст одломка на латинском језику из Петанчићевог дела, у коме је поменута Дубочица гласи овако:

*Aliam autem quae ad Dardanos, Macedones et Tribalos vergit. Seruiani gentes usumitiores et syderum aspectu benigniori eo quod magis ad meridiem tendant, e frequentia comentium mercatorum. Pertransitis itaque montib' sequitur planu Dubotice (Dubotize), frequenter inhabitatu.*⁹

[Насупрот Дарданији, Македонији и Трибалији живе Срби, народ питом и доброћудан који због тога што претежно на југу живе имају често путујуће трговце. Прешавши преко брда наставља се равница Дубочица која је густо насељена.]

Осим у Трајковићевом раду, Петанчићева запажања се, премда кратко, помињу у раду Олге Зиројевић из 1983. године *Лесковац и његова нахија од 1455. до 1683. године*, такође објављеном у *Лесковачком зборнику*.¹⁰

У другом делу поменутог Трајковићевог рада наилазимо на још један веома значајан текст из 17. века, Михаила (Микаила) Бонбардија, дубровачког хуманистичког писца и свештеника из реда Језуита. Реч је о Бонбардијевој књизи *Topographia Magni Regni Hungariae* (*Топографија великог Краљевства Мађарске*), која за разлику од Петанчићевог дела спада у мање познате изворе. У књизи се, помињу места на југу Србије међу којима су Прокупље (lat. Preasoriam) и Лесковац (lat. Kliskovatium,

⁷ Д. Трајковић, „Два латинска текста о Дубочици и Лесковцу у XVI и XVII веку“, *Лесковачки зборник*, XI, Лесковац, 1971, 63-65.

⁸ F. Petantio, *De Itineribus in Turciam Libellus*, Bibliotheca Typographica Vindobonensis, Vienna, 1522, 3-4.

⁹ *Isto*, 8.

¹⁰ О. Зиројевић, „Лесковац и његова нахија од 1455. до 1683. године“, *Лесковачки зборник*, XXIII, Лесковац, 1983, 219.

Gliskovatium) град који, како Бонбарди тврди, *међу бољим градовима с муком место заузима, јер због ратова беше подносио свакојако насиље и био лишен својих одлика*.¹¹

Говорећи о Бонбардијевом тексту, можемо приметити да Трајковић ни у овом случају није донео сопствену интерпретацију извора, али је подвукао и цитирао одломак из оригиналног текста, као и превод археолога Петровића, који сасвим коректно одговара оригиналу.¹² Трајковић је један од ретких истраживача који су говорећи о дубровачким изворима дали осврт на Бонбардијев текст. Поред њега, одломак из Бонбардијеве књиге у коме се говори о Лесковцу поменут је и у раду *Лављи долари у нумизматичкој збирци Народног Музеја у Лесковцу*, археолога Небојше Димитријевића, објављеном у Зборнику 2019. године.¹³

У претходно поменутим радовима запажамо да је углавном било речи о заступљености дубровачких трговинских веза током раног модерног периода. Међутим, у раду *Историја Лесковца у средњем веку*, Србобрана Милојевића из 1987. године говори се о присуству дубровачких трговаца још током средњег века у селу Шишинце (it. Sisinzi), где је, како се у раду наводи, дубровачки трговац Михаило Лукаревић пословао са дубровачким трговцима из Новог Брда.¹⁴

Такође, Милојевић истиче да је присуство Дубровчана у Топлици и Дубочици забележено и око 1451. године када је дубровачки племић Паскоје Соркочевић у овим областима имао поседе, а касније током 1454. и његов син Јуније.¹⁵ Међутим, овај податак није савим поуздан. Наиме, у изворима које Милојевић у раду помиње није експлицитно потврђено да су Соркочевићи, отац и син, имали поседе у Дубочици. Један од извора које Милојевић помиње је дело дубровачког историчара и монаха Мавра Орбина (it. Mauro Orbini). У историји Мавра Орбина *Il Regno de gli Slavi (Историја Словена)* помиње се Паскоје Соркочевић кога је деспот Ђурађ Бранковић поставио за чеоника и дао поседе у Топлици, али област Дубочице није поменута.

Одломак из Орбинове историје који то потврђује на староиталијанском језику гласи:

¹¹ *Hoide vix inter notae oppida locum obtinet quod ab bellorum, quae extantlavit, iniurias omnia fere ornamento spoliatum fuerint [...]* (vidi: M. Bonbardi, *Tipographia Magni Regni Hungariae*, Universit. Vienn. Typographiae, Viennae, 1718, 287).

¹² D. Trajković, *Nav. delo*, 64-65.

¹³ Н. Димитријевић, „Лављи долари у нумизматичкој збирци Народног Музеја у Лесковцу“, *Лесковачки зборник*, LIX, Лесковац, 2019, 154-155.

¹⁴ С. Милојевић, „Историја Лесковца у средњем веку“, *Лесковачки зборник*, XVII, Лесковац, 1987, 15.

¹⁵ *Isto*, 18.

Et percio' molti Rausei ne divennero ricchi e la citta' loro grandemente fu' aumentata di faculta' e di reputatione. Riconobbe altresì il prefato Despot alcuni particolari gentil huomini Rausei i quali partendo egli di Rausa continuamente gli avevano tenuta compagnia fra quali furono Damiano de Giorgi e Pasqual Giugno de Sorgo cognominato Bieglija. A quali Giorgio diede uffitij honorati nel suo Stato, massime al Sorgo, il quale appo' di lui ebbe uffitio del primo consigliere. [...] Gli dono' appresso le terre di Topliza. [...] I quali luoghi volendo il Sorgo tornare poi alla sua patria vende per gran somma di denari a un Barone di Rassia.¹⁶

[И пошто су се многи Дубровчани обогатили и њихов град беше доста увећао моћ и углед. Поменути деспот је такође познавао неке од чувених дубровачких племића, а они су, када је кренуо из Дубровника били стално у његовој пратњи. Међу њима беху Дамијан Ђурђевић и Паскоје Јуније Соркочевић, познат под надимком Бјеља. Њима је Ђурађ поверио узвишене послове, а оне највише Соркочевићу, који је при његовој служби обављао функцију врховног чеоника. [...] И даде му поседе близу Топлице. [...] А те поседе је Соркочевић, желећи потом да се врати у отаџбину, продао за велику своту новца једном рашком барону.]

Још један од извора поменутих у Милојевићевом раду је и беседа на латинском поводом смрти угарског краља Матије, писца и говорника Илије Цријевића *Oratio Funebris in Regem Mathiam*. У оквиру ове беседе Цријевић је један део посветио и свом покојном ујаку (lat. *avunculi mei*) Јунију Соркочевићу у коме се говори о Јунијевим херојским заслугама и о односу са српским деспотом.¹⁷ Такође, Цријевић помиње и Паскоја Соркочевића, али није речено да ли је имао поседе у Дубочици:

Haec gens tot insignibus viris in nostra civitatae consetur sed maxime ceonico Pasquale nostro avo et huius defuncti patre [...].¹⁸

[Овај народ у нашем граду толико чувеним човеком сматраше али и врховним чеоником, Паскоја, нашег деда и оца преминулог [...].]

Поред Цријевићевог и Орбиновог текста јавља се још један извор на староиталијанском језику који није заступљен у Милојевићевом раду, а који потврђује наше закључке. У питању је историјско-критичка расправа

¹⁶ M. Orbini, *Il Regno de gli Slavi hoggi corrottamente detti Schiavoni*, Apresso Girolamo Concordia, Pesaro, 1601, 329-330.

¹⁷ *A fortitudine sumamus initium cuius heroicae virtutis undeviginti natus (sc. Junius Sorgo) annos adhuc singulare praeuinit experimentum.* (vidi: F. Rački, *Iz djela E.L. Crievića Dubrovčanina*, Starine 4, 1872, 194.)

¹⁸ F. Rački, *Nav.delo*, 195.

италијанског свештеника и филолога Франческа Марије Апендинија објављена под називом *Notizie storico-critiche sulla antichità, storia e letteratura de' Ragusei*. Апендини је у расправи на прецизан начин описао однос српског деспота и Паскоја Соркочевића о чему говори следећи одломак:

*Pasquale Sorgo, Damiano Giorgi, e Aloisio Resti erano tre fra quei Ragusei che Giorgio Despot di Serbia dopo essersi dal furore dal Turco salvato in Ragusa, ed aver pel valore di Unniade riacquistato il trono ritiene al alla sua Corte. [...] Pasquale Sorgo Bjeglia per soprannome [...] Ebbe in dono dal Despot il ricco Feudo di Topliza. [...]*¹⁹

[Паскоје Соркочевић, Дамијан Ђурђевић и Аловизо Рестић беху тројица међу оним Дубровчанима које је српски деспот Ђурађ, након што се у Дубровнику спасао турског гнева и пошто је Хуњадијевом заслугом вратио престо, примио на своме двору [...] Паскоје Соркочевић, чији надимак беше Бјеља [...] примио је од деспота богати посед у Топлици. [...]

Свакако, међу радовима објављеним у *Лесковачком зборнику* најпотпунији приказ економско-историјских веза Дубровчана на југу Србије дао је историчар Богумил Храбак. Храбаков рад *Дубровчани у Дубочици и Лесковцу у феудално доба* објављен је у ХЛ броју *Лесковачког зборника*. У раду су приказане важније прилике током средњег века, као и током раног модерног периода, које су повољно утицале на развој трговине у лесковачком крају, посебно када је реч о трговини са Дубровчанима.²⁰

Храбак истиче да је у другој половини 16. и током 17. века привреда у лесковачком крају била додатно оснажена, те се бележи присуство дубровачког каравана на друму између Дубровника и Цариграда. Према Храбаковим речима дубровачки трговци су из Лесковца извозили вуну, восак, и кожу. Међу истакнутим дубровачким трговцима у раду се помињу Иван Радељић, Илија Влахушић, Драгољуб Радић, Антун Брехшевић и други.²¹

На основу рецепције радова обухваћених у *Лесковачком зборнику*, долазимо до закључка да је била заступљена различита тематика у оквиру изучавања веза између Дубровника и југа Србије. Значај ових радова није

¹⁹ F. M. Appendini, *Notizie storico-critiche sulla antichità, storia e letteratura de' Ragusei*, Tomo II, Dalle stampe di Antonio Martecchini, Ragusa, 1852, 114.

²⁰ Б. Храбак, „Дубровчани у Дубочици и Лесковцу у феудално доба“, *Лесковачки зборник*, ХЛ, Лесковац, 2001, 339-340.

²¹ *Isto*, 343-347.

само у економско-историјском, већ и у културно-историјском контексту, што представља знатан помаку будућим истраживањима.

Извори и литература:

Appendini F.M., *Notizie storico-critiche sulla antichità, storia e letteratura de' Ragusei*, Tomo II, Dalle stampe di Antonio Martecchini, Ragusa, 1852.

Bonbardi M., *Typographia Magni Regni Hungariae*, Universit. Vienn. Typographiae, Viennae, 1718.

Vanier G., Konzuli i konzularna služba Dubrovnika (Komune) i Dubrovačke republike u balkanskom zaleđu (XII.- XV. St.), *Zagrebačka pravna revija*, Vol. 4, no.3, 2015, 275-306.

Димитријевић Н, Лављи долари у нумизматичкој збирци Народног Музеја у Лесковцу, *Лесковачки зборник*, LIX, Лесковац, 2019, 149-159.

Зиројевић О., Лесковац у XV и XVI веку, *Лесковачки зборник*, IX, Лесковац, 1969, 165-170.

Зиројевић О., Лесковац и његова нахија од 1455. до 1683. године, *Лесковачки зборник*, XXIII, Лесковац, 1983, 211-268.

Луčić J., *Liber Statutorum Doane Ragusii 1277.- Knjiga odredaba Dubrovačke carinice*, Historijski Arhiv Dubrovnik, Dubrovnik, 1989.

Ljubić S.(ed.), *Monumenta, Spectantia Historiam Slavorum Meridionalim*, vol. 17, Ex Ufficina Soc. Typographicae, Zagrabiae, 1886.

Милојевић С., Историја Лесковца у средњем веку, *Лесковачки зборник*, XVII, Лесковац, 1987, 12-22.

Orbini M., *Il Regno de gli Slavi hoggi corrottamente detti Schiavoni, Appresso Girolamo Concordia, Pesaro, 1601.*

Petantio F., *De Itineribus in Turciam Libellus*, Biblioteca Typographica Vindobonensis, Viennae, 1522.

Rački F., *Iz djela E.L. Crievića Dubrovčanina*, Starine 4, 1872, 155-200.

Савић О., Географски положај Лесковца, *Лесковачки зборник*, II, Лесковац, 1962, 5-8.

Трајковић Д., Два латинска текста о Дубочици и Лесковцу у XVI и XVII веку, *Лесковачки зборник*, XI, Лесковац, 1971, 63-67.

Turri E., *Adriatico mare d'Europa; la cultura e la storia*, Rolo Banca, Bologna, 2000.

Fermendžin P. E(ed.), *Acta Bosnae, Potissimum Ecclesiastica Cum Insertis Editorum Documentorum Regestis Ab Anno 925 Usque Ad Annum 1752*, Taberna Libreria Eiusdem Societatis Typographicae, Zagrabiae, 1892.

Храбак Б., Дубровчани у Дубочици и Лесковцу у феудално доба, *Лесковачки зборник*, XLI, Лесковац, 2001, 339-358.

*Summary***Marija Mitić****CITIZENS OF DUBROVNIK IN “LESKOVACKI ZBORNIK” –
RECEPTION**

Since the Middle Ages, the people of Dubrovnik have been making trade connections in the Balkan countries. These connections have been the subject of interest of many researchers whose work has found a place in the magazine *Leskovački zbornik*. Although, above all, there were papers that dealt with trade and historical links, certainly some of papers also explain importance of Dubrovnik sources and their cultural and historical significance.